

Ю. А. Меліхова
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри культурології Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ СУДДІ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ ОСМИСЛЕННЯ

Пошуки ціннісних орієнтацій як життєтворчих ідеалів і смислів, окреслення шляхів і стратегій саморозвитку особистості судді, розуміння неповторності її екзистенційного існування є актуальними в контексті етизації та гуманізації права і правозастосування зокрема. Тому одним з найбільш масштабних завдань, яке стоїть перед сучасним судочинством, є світоглядно-ціннісна переорієнтація членів судового корпусу, формування високого рівня їхньої особистісної культури шляхом постійного

морального і професійного самовдосконалення. Загалом, активне звернення до концепту саморозвитку особистості взагалі і судді зокрема простежується у сфері сучасних філософсько-правових досліджень. Утім окремі аспекти, пов'язані з цією проблематикою, не раз ставали предметом уваги ще класиків філософії: Платона, Аристотеля, Сенеки, Шопенгауера та ін. Так, наприклад, у гносеології Платона і його етичному дуалізмі «пропагується» моральне самовдосконалення як боротьба людини самої із собою, бо не емпіричний світ є носієм зла, а людина. У вченні Аристотеля визначається перевага доцільності, поміркованості, волі, добросчесної поведінки, які є одними з головних принципів саморегуляції та самовдосконалення особистості [2, с. 69]. До самопримуснення і самообмеження як важливих складових самовдосконалення спонукають і філософські ідеї Сенеки. На аскетичній позиції у ставленні до власної особи і альтруїстичних настановах у ставленні до інших наполягає О. Шопенгауер.

Пізніше І. Кант в етико-антропологічній концепції зосередиться на «етиці обов'язку», як здатності до саморегуляції, що охоплює об'єктивне примуснення до певного вчинку на основі імперативу. Звідси й абсолютизація цінності «доброї волі» у його висновках [5, с. 229], які розвине Г. В. Ф. Гегель, реалізуючи принцип суб'єктивності. Оскільки пізнання духу права є суб'єктивним, тому кожному судді також притаманний суб'єктивний дух права [4, с. 384]. На думку Гегеля, суддя, крім високого рівня професійних знань, повинен бути совісною людиною, а це залежить від його здатності до морального та професійного саморозвитку. Саме такий суддя неупинно прямуватиме шляхом самовдосконалення і не дозволить собі виявити зневагу до людей. Принаймні ці ідеї суголосно озвуться в теорії М. Вебера стосовно покликання особистості до самовідданої праці як внутрішньої потреби зреалізувати своє призначення [3, с. 735].

На зламі XIX і XX століть у філософсько-правовому дискурсі з'являться гуманістичні тенденції. Їх ціннісно-світоглядний зміст розкриється через низку ознак, зумовлених соціокультурною ситуацією того часу: осмислення права в релігійно-етичному контексті, прагнення до подолання правового нігілізму, інтерпретація принципу любові (серця) як духовної основи правового життя, що інтегрально виражається як боротьба за гуманістичний смисл права тощо. У результаті цього серед представників філософії права зазначеної доби утвердяться цікаві ідеї: ейдологічно-феноменологічна концепція правової структури М. М. Алек-

сева; ідея особистості або «самості» як критерію легітимності права Б. П. Вишеславцева; екзистенціальна концепція правосвідомості, що базуватиметься на «серцевому спогляданні» і трактуванні аксіом правосвідомості як законів людського співіснування І. О. Ільїна; учення про правосвідомість Б. О. Кістяківського; ідея наявності волі як умови буття правди К. А. Неволіна; етичне обґрунтування ідеалу «вільного універсалізму особистості» П. І. Новгородцева; феноменологічна концепція права як імперативно-атрибутивний стан свідомості Л. І. Петражицького; релігійно-метафізичне обґрунтування права В. С. Соловйова; ідея внутрішньої основи моральних і правових норм П. Д. Юркевича та ін. Розгортання цих концепцій акумулює процес зростання уваги до проблем, пов'язаних з саморозвитком особистості судді. Наприклад, М. М. Алексєєв особливу роль відведе «особі права» – юристу, ефективність професійних дій якого залежить від «володіння «чистою волею» і «єдністю вчинків» [1, с. 82]. На це здатна (за Б. О. Кістяківським) тільки така особистість, яка постійно вдосконалює себе, адже для того, щоб пізнавати правову дійсність, суддя повинен постійно звертатися до природного права як «морального ідеалу», «розумного ядра» [6, с. 212–215] й усвідомлювати необхідність постійного самовдосконалення культури мислення шляхом подолання догматичного методу праворозуміння. Однак досягти цього не можна без наявності волі, «умови буття правди» (К. А. Неволін), яка характеризує теоретичну готовність людини до певної втрати. Це «виховання» суддею власного сумління і здатності «відірватися» від будь-якого психічного стану в якому він перебуває, що уможлиблюється тільки за умови дотримання основних принципів: здатності до морального резонансу, неупередженості, духовності,. Саме низький рівень останньої свідчить про цілковиту дезорганізацію особистості судді, низький рівень саморозвитку або й повну його відсутність.

За радянських часів питання, пов'язані з саморозвитком особистості судді не розглядалися. Хоча з 70-х років ХХ ст. деякі аспекти цієї проблематики (правова і моральна культура особистості судді) почали обговорюватися в специфічній для радянського правознавства формі дискусії про співвідношення об'єктивного і суб'єктивного у праві в контексті усвідомлення необхідності переходу від «вузьконормативного» до широкого розуміння права тощо (Д. А. Керимов, В. С. Нерсисянця та ін.).

У сучасній філософсько-правовій літературі простежується помітна тенденція обговорення близьких до явища саморозвитку особистості

судді феноменів на основі обґрунтування природно-правового й інтегрального праворозуміння (С. І. Максимов, А. І. Овчинников, С. І. Панарін, В. О. Лозовой, С. С. Сливка та ін.). Дослідники одностайні у тому, що в умовах ринку формується «амбівалентне законодавство», яке робить суддю інтерпретатором-посередником, котрий може тлумачити ту чи іншу норму в досить широкому діапазоні в стані втрати «правових знаменників», а тому справедливість судочинства залежить (як ніколи!) від рівня культури мислення і здатності конкретного судді до морального і професійного саморозвитку.

Отже, хоча б загальний аналіз небагатьох названих праць дає змогу дійти певних висновків щодо сутності саморозвитку особистості судді. Зокрема, можна стверджувати, що він визначається як інтегральна, багаторівнева, синтетична характеристика особистості, важливим показником якої є здатність і схильність до здійснення утворюючої діяльності (матеріальної і духовної) з найвищим продуктивним результатом і метою, не пов'язаною з прагматичними інтересами тобто соціально значущою. Інакше – це якісно зрілий вияв універсальності особистості судді, що вимірюється через узгодженість елементів її духовного світу; загальний спосіб засвоєння нею соціального досвіду; спрямованість свідомості; нарешті, це реалізація духовного наповнення особистості.

Список використаних джерел:

1. Алексеев Н. Н. Основы философии права / Н. Н. Алексеев ; вступ. ст., примеч. А. П. Альтова, Д. В. Масленникова, М. Б. Ревнова. – СПб. : Изд-во юрид. ин-та, 1998. – 144 с.
2. Аристотель. Никомахова етика / Аристотель // Этика. – М., 2002. – С. 39–279.
3. Вебер М. Политика как призвание и профессия / М. Вебер // Избранные произведения : пер. с нем. / сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова ; предисл. П. П. Гайдено. – М., 1990. – С. 644–706.
4. Гегель Г. В. Ф. Философия права : пер. с нем. / Г. В. Ф. Гегель ; ред. и сост. Д. А. Керимов. – М. : Мысль, 1990. – 524 с.
5. Кант И. Сочинения в шести томах / И. Кант ; под. общ. ред. В. Ф. Асмус. – М. : Мысль, 1965. – Т. 4., ч. 1 : Критика практического разума. – 544 с.
6. Кистяковский Б. А. Философия и социология права / Б. А. Кистяковский ; сост., примеч., указ. В. В. Сапова. – СПб. : РХГИ, 1998. – 800 с.

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Кафедра культурології

ПРОБЛЕМИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції
(21 березня 2019 року)

Харків
«Право»
2019

УДК 13:130.1(130.2)+340+37.04+8
П78

Редакційна колегія:

А. П. Гетьман – д. ю. н., професор, проректор з наукової роботи НЮУ ім. Ярослава Мудрого (голова редколегії);

В. О. Лозовой – д. ф. н., професор, завідувач кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого (заступник голови редколегії);

О. В. Прудникова – д. ф. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

Л. М. Сідак – к. ф. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого (секретар редколегії);

Ю. А. Меліхова – к. ю. н., доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Проблеми саморозвитку особистості в сучасному українському соціумі : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (21 берез. 2019 р.) / НЮУ ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2019. – 126 с.

ISBN 978-966-937-656-5

Збірник містить наукові статті й тези наукових доповідей з питань філософської антропології, філософії культури, соціальної філософії, філософії права, психології, педагогіки, культурології та актуальних проблем освіти і виховання в сучасних умовах соціокультурного розвитку.

Для викладачів, докторантів, аспірантів, студентів гуманітарних закладів вищої освіти та вчителів загальноосвітніх шкіл.

УДК 13:130.1(130.2)+340+37.04+8

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2019

© Оформлення. Видавництво «Право», 2019

ISBN 978-966-937-656-5

Мищенко В. И.	СТУПЕНИ ОСОЗНАННОГО САМОРАЗВИТТЯ КАК ДУХОВНОГО ВОСХОЖДЕНИЯ	37
Дяченко К. А.	ОПТИМІСТИЧНИЙ НАСТРІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТА МЕТА САМОРОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНЦЯ	41
Меліхова Ю. А.	САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ СУДДІ: ФІЛОСОФСЬКО- ПРАВОВЕ ОСМИСЛЕННЯ	45
Маслак Н. В.	ЗНАЧЕННЯ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ЮРИСТА-ФАХІВЦЯ, НОТАРІУСА	49
Понеділок А. І.	ДУХОВНА МАРГІНАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ Й МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ	51

Напря́м 3

САМОВИХОВАННЯ І САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ЗАСОБИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Єрахторіна О. М.	ОСОБИСТІСНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПРОСТОРІ: ОСОБЛИВОСТІ Й ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ	54
Сердюк О. В.	УНІВЕРСАЛІЗМ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ХІХ СТОЛІТТЯ В СВІТЛІ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ САМОВИХОВАННЯ	57
Люсаренко Т. О.	ЗНАЧЕННЯ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ БАНДУРИСТА-ВИКОНАВЦЯ ВИЩОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ОСВІТИ	62
Гізімчук О. О.	МУЗИЧНА ОСВІТА І САМОВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МОЛОДИХ СПІВАКІВ	65
Вільхова О. Г.	ОСОБЛИВОСТІ САМОРОЗВИТКУ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	69

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ**

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції
(21 березня 2019 року)

Видається в авторській редакції

Технічний редактор *А. Т. Гринченко*

Підписано до друку з оригінал-макета 19.03.2019.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 7,32. Обл.-вид. арк. 6,68. Вид. № 2150.
Тираж 50 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна
Контактний тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ФОП Татарчук С. І.
Тел. (057) 717-25-44